

Emphasized that the artistic experience of self – education is actively developing, constantly evolving. Sometimes this happens spontaneously (due to the influence of radio, television, Internet resources, printed materials) and consciously or deliberately (due to family, educational institutions and the like) and depends on factors such as: heredity, environment, upbringing. The author emphasizes that art has a special impact on soul of the young man. Communication with the arts fosters students' aesthetic attitude to the world, helps to deeply understand the reality. Graphic arts classes promote optimal and intensive development of all mental processes and functions that teach students to think, analyze, compare, correlate and present, to experience, to appreciate the art. Examples of folk art have a vivid embodiment of cultural values, contributes to the artistic and aesthetic education of students and allow sensory and emotionally accept, to feel and to reproduce the beauty in life and art.

Key words: artistic experience, students, tools, Ukrainian decorative arts and crafts.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. мист., проф. Сташевський А. Я.

УДК 7.013

Т. В. Метель

ДУАЛЬНІСТЬ ПОНЯТЬ «ФОРМА» ТА «КОНТРФОРМА» В МИСТЕЦТВІ

Розуміння студентами понять форми та антиформи як рівнозначних композиційних складових для цілісного сприйняття твору мистецтва є необхідним. Курс з основ композиції повинен передбачувати аналіз робіт різних видів мистецтва для усвідомлення предмету композиції як одного з провідних курсів. Більшість сучасних освітніх закладів мистецького профілю при викладанні курсу з композиції роблять акцент лише на формі, зображенні і не приділяють належної уваги поясненню суті антиформи, її ролі у формотворенні самого зображення. Як зазначав Михайло Яремків, український художник та педагог: «Успіх роботи над композицією залежить від простору між елементами. Відповідно до психологічного сприйняття, інтервали також необхідні в композиції, як і предмети, що в неї входять. Якщо недооцінювати роль просторових інтервалів, то цікаво задуманий сюжет твору не отримає вдалого втілення» [4, 26].

Проблема вагомості такого художнього прийому, як контрформа мала висвітлення у дослідженнях Е. Рудера і Н. Таранова, які займалися

питанням пауз у типографіці (шрифтах). Дане питання хвилювало і Г. Мура у скульптурі. Із художників на питанні форми та контрформи акцентували увагу М. Яремків, М. Корнеліс. Я. Буркхардт пояснює складність і вагомість даного питання в плануванні простору і архітектурних форм у цілому. Локально аспекти цієї проблеми розглядалися багатьма художниками, скульпторами, архітекторами, але ніхто не розглядав її в цілому. Питання цілноті форми та контрформи є надзвичайно важливим, адже стосується всіх видів мистецтва, що потребують цілісного візуального сприйняття. Отже, метою цієї статті є розгляд проблеми композиційної цілноті форми та контрформи у таких видах мистецтва, як архітектура, образотворче мистецтво, дизайн тощо.

Гло, оточення, антиформа, пауза, порожнеча, негативний простір – всі ці поняття тотожні контрформі, а, безпосередньо, саме зображення площинне чи об'ємно-просторове – це форма. Композиційна цілноті означає, що парні протилежності, наповнення і порожнеча, існують разом у постійній взаємодії.

В архітектурі бароко, у сучасній архітектурі й скульптурі, у мистецтві та філософії Далекого Сходу як власне формі, так і похідній від неї контрформі надається однакове значення, оскільки вони розглядаються як рівноцінні протилежності [1, с. 283]. За словами Якоба Буркхардта: «Причина звернення сучасної архітектури до спадщини бароко частково полягає в тому, що включення простору в загальну композицію добре узгоджене з постулатами мистецтва сьогодення. Житлові приміщення об'єднуються у великі кубічні простори, а порожній простір між спорудами входить у загальну структуру. Це дає можливість виокремити вільне місце для «спілкування, занять, бесід і дозвільних прогулянок».

Звертаючись до мистецтва Китаю, стає очевидним той факт, що порожній простір – це філософська концепція, що одночасно є синонімом порожнечі (ніщо) і немає. Даосизм учить «досягнення межі порожнечі, зберігаючи нерухомість» (Лао-цзи). Традиція Чань (Дзен) також підкреслює: «форма є порожнеча, порожнеча і є форма» (Сутра Серця Праджняпараміти) [5]. Лао-цзи говорив: «Знаючи білий, зберігаємо чорний. Це форма Всесвіту». Білизна передбачає пустотність, чорний – міцність. У каліграфії порожній простір називається «створенням білого»... Якщо заповнити фарбою всю картинну площину, то вона не залишить враження настільки ж, наскільки недомовленість «протяжності за хмарами». Адже класичний пейзажний живопис найчастіше використовує прогаліни для зображення хмар, туману, далей, води. Однак справжній зміст, реальна таємниця чистого аркуша відноситься до концепції Ци – енергії, що пронизує все і дарує життєві сили [5]. Згідно з далекосхідною філософією, саме простір первинний по

відношенню до форми. Одинадцятий афоризм Лао-цзи свідчить:

«Тридцять спиць сходяться в ступиці,
але якраз проміжки між ними складають сутність колеса.
З глини робляться горщики,
але якраз порожнеча всередині них становить суть горщика.
Стіни з дверима і вікнами утворюють будинок,
але якраз простір між ними становить суть будинку.

Ці міркування можуть і повинні бути використані в типографіці.

На противагу Ренесансу, коли незадрукований простір розглядався лише як фон для друкарської композиції, сучасна типографіка давно оцінює порожню площину як елемент художнього рішення. Друкарю зрозуміло значення білого як художнього елементу виразності, йому відомі оптичні варіації білого. Зображення предмета – форми, породжує його антипод – контрформу, і вони в сукупності обумовлюють ціле. Контрформа – це форма, яка ще не стала об'єктом, що не реалізувалася як обсяг, не отримала втілення, і тому все ще балансує на межі ідеального і реального. Справжнє мистецтво – розкрити орнаментальний потенціал, який міститься в пробільних ділянках, у контрформі. Недарма Анрі Матісс писав у книзі «Колір і алегорія»: «Для мене виразність не в пристрасті, що проступає в особі або позначилася в бурхливому русі, але в самій побудові моєї картини: у поверхні, що містять тіла, у пустотах, що оточують їх, у пропорціях» [6].

Контрформа – це художній прийом, що дозволяє з різних за змістом форм скласти нове зображення. Зазвичай у першу чергу читається та форма, на яку звернено увагу. Найвідоміший приклад – це, напевно, логотип американської служби доставки Fedex, у текстовому написанні якого прекрасно вмістилася стрілочка, що надає логотипу динамічність. Аналогом логотипу служби доставки Fedex в Україні виступає служба доставки Нова Пошта. Даний логотип містить букву Н, що виступає формою, а стрілочка, що формують дану букву, обрамляють з чотирьох сторін, – це антиформа.

Співвідношення внутрішньобуквенних і міжбуквенних пробілів створює певний оптичний ефект. Наприклад, щільний набір робить незадруковані ділянки більш інтенсивними і активізує внутрішньобуквенне біле. Фахівці вже зрозуміли, що в попередніх абзацах йшлося про такі поняття, як кернинг і інтерліньяж. Між рядками і інтервали, між буквами прогаліни не повинні бути настільки малими, щоб перестати грати роль членування тексту, але і не повинні бути настільки великими, щоб домінувати над текстом [7].

Природне сприйняття чорного відбитка букв алфавіту настільки звичне для будь-якого читача, що зворотне зображення білих букв на чорному тлі сприймається як щось оригінальне. При сприйнятті рядка читач зазвичай відчуває ритм форми і практично не звертає уваги на

контрформу, сприймаючи лише чорне на білому, але не біле на чорному. Однак будь-яка чорна форма, створена на площині білого, зберігається не тільки чорним, але в рівній мірі і білим оточенням [2, 284]. Недарма знаменитий Ян Чіхольд говорив, що друкарське «мистецтво ґрунтується здебільшого на виборі проміжків». Простір між друкарськими знаками та елементами зображення, – силове поле, лінії якого обтікають друковані елементи. Почуття внутрішньообуквенної дистанції в типографіці – безперечне досягнення [2, 284].

Розглядаючи логотипи, очевидним фактом є точна графіка як форми, так і контрформи. Ось, наприклад, 300million, одне з провідних креативних агентств Великобританії, яке витратило два тижні на розробку і шліфування свого логотипу і чудово обіграло порожній простір, вписавши силует ложки в вістрі пера. «Те, що ви прибираєте, є не менш важливим за те, що ви залишаєте», – говорить Кеті Морган, старший дизайнер агентства [3, 17].

Щодо художників, які будували композиції, вдало поєднуючи форму та контрформу, видатним автором був Мауріц Корнеліс. Нідерландський художник-графік звертав увагу на проміжки, графічні паузи у своїх роботах. Автор вдало використовував абстракцію чорних та білих плям для передачі понять нескінченності і симетрії, а також особливості психологічного сприйняття складних тривимірних об'єктів.

Антиформами у скульптурі абстрактно може виступати простір, що оточує саму форму. До цього питання звертався британець Генрі Спенсер Мур. Скульптор розумів значення взаємодії форми з оточенням з будь-якої точки зору, їх графічне сполучення. Автор продовжив традицію монументальної фігуративної пластики і збагатив її новими художніми методами формоутворення. У творчості Мура простежується тенденція, спрямована на освоєння «відкритої форми»; його метою була передача взаємодії пластичної маси і простору, що оточує, ускладнює скульптуру, укладається всередині неї [8].

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що питання цілісності форми та контрформи є надзвичайно важливим, адже стосується всіх видів мистецтва, що потребують цілісного візуального сприйняття. Дуальна система співіснування даних понять передбачає їх композиційну цілісність.

Література

- 1. Рудер Э.** Типографика / Э. Рудер «Книга». – М., 1982. – 292 с.
- 2. Таранов Н.** Художественно-образная выразительность шрифтов / Н. Таранов: Монография. – Волгоград: Перемена, 2000. – 103 с.
- 3. Эйри Д.** Логотип и фирменный стиль Руководство дизайнера. 2-е изд. / Д. Эйри. – СПб.: Питер, 2016. – 224 с.: ил.
- 4. Яремків М.** Композиція. Творчі основи зображення. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти 1-2 рівня акредитації / М. Яремків – Тернопіль, 2005. –

112 с. **5. Електронний ресурс**, [режим доступу]: http://www.liveinternet.ru/users/svetlana_z/post37151. **6. Електронний ресурс**, [режим доступу]: <http://30-day-photo.livejournal.com/5261810.html>. **7. Електронний ресурс**, [режим доступу]: <http://compuart.ru/article/8612>. **8. Електронний ресурс**, [режим доступу]: <https://ru.wikipedia.org>. **9. Эйри Д.** Логотип и фирменный стиль. Руководство дизайнера. 2-е изд. / Д. Эйри. – СПб.: Питер, 2016. – 224 с.

Метель Т. В. Дуальність понять «форма» та «контрформа» в мистецтві.

У даній статті розглянуто проблему композиційної цілісності форми та контрформи у таких видах мистецтва, як архітектура та образотворче мистецтво (скульптура, живопис, графіка), дизайн (шрифти, типографіка). Загалом, дана тема стосується всіх видів мистецтва, що потребують цілісного візуального сприйняття. Поняття дуальності форми та контрформи передбачає їх гармонійне графічно-композиційне поєднання в межах формату. Композиційна цілісність означає, що парні протилежності існують разом в постійній взаємодії. Гло, оточення, антиформа, пауза, порожнеча, негативний простір – всі ці поняття тотожні контрформі, а, безпосередньо, саме зображення площинне чи об'ємно-просторове – це форма. У дизайні контрформа може доповнювати основний сенс форми, в архітектурі взаємодіють форми будівель з незабудованим вільним простором так, як і в скульптурі. У типографіці досліджується міжлітерна пауза, у живописі і графіці – вільний від форми простір, абстрактна пляма.

Ключові слова: форма, контрформа, дуальність, композиція.

Метель Т. В. Дуальность понятий «форма» и «контрформа» в искусстве.

В данной статье рассмотрена проблема композиционной цельности формы и контрформы в таких видах искусства, как архитектура и изобразительное искусство (скульптура, живопись, графика), дизайн (шрифты, типографика). Данная тема касается всех видов искусства, требующих целостного визуального восприятия. Понятие дуальности формы и контрформы предусматривает их гармоничное графически-композиционное сочетание в пределах формата. Композиционная целостность означает, что парные противоположности существуют вместе в постоянном взаимодействии. Фон, окружение, антиформа, пауза, пустота, негативное пространство – все эти понятия тождественны контрформе, а, непосредственно, само изображение плоскостное, или объемно-пространственное – это форма. В дизайне контрформа может дополнять основной смысл формы, в архитектуре взаимодействуют формы зданий с незастроенным свободным пространством так, как и в скульптуре. В типографике

исследуются межбуквенные паузы, в живописи и графике – свободное от формы пространство, абстрактное пятно.

Ключевые слова: форма, контрформа, дуальность, композиция.

Metel T. V. Duality concepts “forma” and “kontrforma” in art.

In this article the problem of compositional integrity of form and counterdie in such arts as: architecture and visual arts (sculpture, painting, graphic arts), design (fonts, typography).

In general, this topic applies to all types of art, requiring a holistic visual perception. The concept of the duality of forms and counterdie provides their harmonious combination of graphically-composite within the format. The compositional integrity means that the paired opposites, and filling the void, exist together in constant interaction. The background environment antiforms, pause, emptiness, negative space - all these concepts are identical counter-molding, and specifically, the image itself is planar, or volume-spatial - a form. The design of the counter-molding can create additional meaning of the image, in the architecture of the buildings forms interact with unimproved free space as in sculpture. The typography is studied letterspacing pause in painting and graphics - free from mold space, abstract blur.

If you underestimate the role of spatial intervals, interesting work will not work will not be emotional when a perfect spot, a form not found in the composition.

In the field of art, the concept of duality involves the intersection of two fundamental classes of things or principles, mutually influencing each other, but do not change its structure.

Key words: form, kontrforma, duality, composition.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – доц. Тарасенко О. К.

УДК 37.015.31:008

Коваль І. С.

**КУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО
ОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА-
СТИЛІСТА**

Новий час вимагає нового спеціаліста, тому перед вищими навчальними закладами постає проблема якісної підготовки фахівців у галузі перукарського мистецтва. Професійно орієнтованого дизайнера-стиліста необхідно спрямувати на майбутню професію й прищепити йому необхідний комплекс знань, умінь та навичок, професійних якостей. Під